

Kritinio mąstymo ugdymas

Teorija
ir praktika

Sudarė
Daiva PENKAUSKIENĖ

garnelis VILNIUS 2001

UDK 159.95
Kr287

Knyga išleista
Šiuolaikinių didaktikų centrui
parėmus

Tekstus iš anglų
kalbos vertė
Vida BĖKŠTIENĖ

Redaktorė
Danutė ULČINSKAITĖ

Dailininkas
Albertas BROGA

ISBN 9955-428-06-6

© Sudarymas, Daiva Penkauskienė, 2001
© Šiuolaikinių didaktikų centras, 2001

Turinys

Pratarmė / 6

PIRMASIS SKYRIUS

Kritinio mąstymo ugdymo samprata / 9

Mokyklos kaitos suvokimas:

kritinio mąstymo ugdymo modelis

Jeannie Steele, Kurt Meredith / 9

Kritinio mąstymo ugdymo schema / 14

Įvadas *Wendy Saul* / 14

Žadinimas ir į(si)traukimas *Evaldas Bakonis* / 15

Prasmės suvokimas *Wendy Saul* / 20

Apmąstymas (refleksija) *Jeanne Reardon* / 24

Pamokos planavimas *Kęstutis Kaminskas* / 30

Vertinimas *Romualda Raguotienė* / 36

ANTRASIS SKYRIUS

Kritinio mąstymo ugdymas įvairiose disciplinose / 45

Rašymas – tai mąstymas. Pradžios mokyklos pavyzdys

Danguolė Daukšienė / 45

Kritinis mąstymas ir istorijos vadovėliai *Evaldas Bakonis* / 57

Skaitome Adomą Mickevičių.

Lenkų literatūros pamoka *Gražina Sivicka* / 73

Kritinis mąstymas kaip filosofinė atspirtis.

Pasamprotavimai apie kritinio mąstymo ugdymą

etikos pamokose *Silvija Markuckienė* / 77

Kritinio mąstymo ugdymas biologijos

pamokose *Rita Makarskaitė* / 80

Kritinį mąstymą skatinantys metodai ir

matematika *Valdonė Indrašienė* / 105

Kritinio mąstymo ugdymas mokyklos

bibliotekoje *Laima Spirgienė* / 113

Priedai / 117

Sociologinio tyrimo rezultatai *Daiva Penkauskienė* / 117

Metodiniai projekto centrai / 120

Mokyklos ir švietimo centrai, dalyvavę KMUSR projekte / 120

Literatūra / 122

Apie autorius / 125

Pratarmė

Skaitytojui pateikiama knyga yra Atviros Lietuvos fondo (dabar – Šiuolaikinių didaktikų centro) Kritinio mąstymo ugdymo skaitant ir rašant (KMUSR) projekto veiklos rezultatas. Knygos tikslas – supažindinti su pagrindinėmis projekto idėjomis ir teorinėmis nuostatomis, pasidalyti praktine patirtimi.

Projekte dalyvavo įvairių dalykų bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai ir aukštųjų mokyklų dėstytojai. Klausydamiesi teorinių paskaitų, eksperimentuodami, bandydami taikyti kritinį mąstymą ugdančius metodus savo darbe, mokytojai stengėsi atrasti savąjį mokymo ir ugdymo modelį, išsiaiškinti kiekvienas sau, kas gi yra tas kritinis mąstymas. Vieno teisingo atsakymo nėra, jo nerasite ir šioje knygoje. Tačiau dėl pagrindinės nuostatos sutariama: kritinis mąstymas – tai įgūdis, būtina atviros, demokratinės visuomenės sąlyga. Mokytojai, taikydami įvairius mokymo būdus, metodus ir strategijas, skatina kritinį vaikų mąstymą ir savarankišką mokymąsi. Jie stengiasi būti mąstančiais praktikais – stebi, nagrinėja ir daro išvadas, vertina savo darbą ir toliau planuoja. Mokiniai skatinami būti smalsiais tyrėjais, besistengiančiais rasti atsakymus į įvairiausius klausimus, ir santūriais skeptikais, ieškančiais kito požiūrio į išsakytą nuomonę. Juk gyvenimas reikalauja savarankiškų sprendimų ir aktyvios pozicijos. Turi būti atsakingas už savo mąstymą ir veiksmus, o ne laukti, kol kas nors už tave nuspręs ar padarys.

Pasaulis vis sudėtingėja – keičiasi technologijos, kinta informacija, atsiranda vis naujų vieno ar kito reiškinio interpretacijų. Tai, kas atrodė nepajudinama, griūva, tai, kas atrodė seniena, vėl atrandama ir vertinama. Todėl begalinis yra aktyvaus pažinimo ir atradimo procesas. Kad galėtum sėkmingai veikti kintančiame gyvenime, turi nuolatos permąstyti visą turimą ir gaunamą informaciją ir atsirinkti, kas svarbu, o kas – ne. Tik turint informacijos kaupimo, apdorojimo ir apmąstymo patirties bus įmanoma tai padaryti. Todėl mokytojai pamokose taiko aiškią ir nuoseklią mąstymo bei mokymosi schemą. Toji schema turi būti diegiama sistemingai, kad mokiniai galėtų ją perprasti bei nuosekliai taikyti ir, savime aišku, kad galėtų atpažinti, kokioje mąstymo pakopoje jie yra, stebėti bei valdyti mąstymo procesus savarankiškai mokydamiesi.

Pirmame knygos skyriuje projekto dalyviai supažindins su šia schema ir parodys, kaip ją taikyti, kokie kiekvienos schemos pakopos taikymo privalumai ir reikšmė ugdant kritinį mąstymą. Šiame skyriuje taip pat aptariamos pamokos

planavimo ir vertinimo galimybės. Autoriai – projekto vadovai ir lektoriai iš JAV bei jo dalyviai iš Lietuvos.

Antrame knygos skyriuje savo patirtimi dalysis mokytojai, dirbantys su įvairaus amžiaus vaikais, pradedant pradinukais ir baigiant aukštųjų mokyklų studentais; mokytojai, dėstantys įvairius dalykus, pradedant humanitariniais ir baigiant tiksliais mokslais. Kiekvieno jų patirtis vis kitokia, kiekvienas atranda tai, kas jam svarbiausia, moko taip, kaip geriausia jam ir jo mokiniams. Kiekvienas iš jų galėtų savaip apibrėžti kritinį mąstymą, tačiau pagrindinės jo nuostatos pasitvirtina visais atvejais. Tuo galite įsitikinti skaitydami „Permainas“ – tarptautinį kritinio mąstymo ugdymo žurnalą. Skaitykite ir rašykite jam patys!

Sudarytoja